

Sunčana Roksandić Vidlička*
Aleksandar Maršavelski**

XVIII. SVJETSKI KONGRES IZ MEDICINSKOG PRAVA - PRIKAZ I ZAKLJUČCI (ZAGREB, 8.-12. KOLOVOZA 2010.)

Svjetska udruga medicinskog prava (*World Association of Medical Law*) povjerila je Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu organizaciju 18. svjetskog kongresa iz medicinskog prava¹ i time mu odala priznanje za sve što čini za razvitak zdravstvenog prava u Hrvatskoj i svijetu. Kongres se održao od 8. do 12. kolovoza 2010. Na njemu je sudjelovalo preko 400 sudionika iz 57 država sa svih kontinenata koji su tijekom četiriju dana raspravljali o medicini, pravu i etici iz aspekta ljudskih prava te daljnjem razvoju zdravstvenog prava. Uz Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svjetsku udruhu iz medicinskog prava (u nastavku WAML) te Hrvatsku udruhu za promicanje prava pacijenata, u organizaciji Kongresa sudjelovali su Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske te Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske. Zagrebački Kongres održao se pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske prof. dr. sc. Ive Josipovića te uz svesrdnu potporu Grada Zagreba.

WAML je osnovan na inicijativu belgijskog profesora Raphaëla Dierkensa 1967. na Sveučilištu u Gentu, kada je održan i Prvi svjetski kongres. U vrijeme osnivanja Udruge njezini glavni ciljevi bili su: poticanje istraživanja i rasprava o problemima vezanim uz medicinsko pravo te nalaženje mogućih rješenja na način koji je u skladu sa ljudskim pravima, promicanje proučavanja posljedica novih dostignuća u medicini i srodnim znanostima, otkrivanje i odgovor na pitanja koja se tiču problematike zdravstvenih prava pojedinca; osiguravanje stručnog i znanstvenog utjecaja na međunarodnoj razini temeljem izbora stručnog vodstva koje će se zalagati za razvoj medicinskog prava i srodnih područja. Radi postizanja navedenih ciljeva, Udruga je preuzela zadatak da

* Sunčana Roksandić Vidlička, dipl. iur., asistentica, Katedra za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

** Aleksandar Maršavelski, dipl. iur., znanstveni novak, Katedra za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

¹ Domaćinstvo 18. svjetskog kongresa dodijeljeno je Pravnom fakultetu u Zagrebu te Hrvatskoj udruzi za promicanje prava pacijenata na 17. svjetskom kongresu koji se održao u Kini u listopadu 2008. godine.

svake treće godine, a od 1994. svake druge godine, organizira svjetski kongres medicinskog prava.² Ciljevi Udruge od njezina su se osnivanja proširili, no i dalje streme ka ostvarenju zdravstvenih prava pojedinaca u punom opsegu. Danas je cilj Udruge poticati izučavanje i raspravljanje problema koji se tiču zdravstvenog prava, sudske medicine i etike i njihovih rješenja na način koji je koristan za čovječanstvo i razvoj ljudskih prava. Cilj WAML-a jest promoviranje izučavanja pravnih, etičkih i moralnih dvojbi koje donosi brz razvoj medicine i zdravstvene zaštite.³

U posljednjih desetak godina u Hrvatskoj broj znanstvenika i stručnjaka na području zdravstvenog i medicinskog prava znatno se povećao. Broj izbornih predmeta koji obrađuju pojedina područja zdravstvenog prava sve je veći. U travnju 2009. godine osnovan je i UNESCO Chair Unit iz bioetike i prava pri Pravnom fakultetu u Zagrebu, kojeg je nositeljica prof. dr. sc. Ksenija Turković, te je izdan prvi priručnik koji će se koristiti u nastavi.⁴ Uz izborni predmet *medicina i pravo*, koji je prof. dr. Zvonimir Šeparović prvi počeo predavati na Pravnom fakultetu u Zagrebu, od akademske godine 2011./2012. početak će se izvoditi i predmet *bioethics and human rights*, i to na engleskom jeziku, a njegova je nositeljica prof. dr. sc. Ksenija Turković zajedno s asistentima Sunčanom Roksandić Vidlička i Aleksandrom Maršavelskim. Također, osnovan je i Poslijediplomski specijalistički studij iz medicinskog prava pri Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu koji je prvu generaciju studenata upisao 2008./2009. godine, a trenutačno je u tijeku nastava za studente druge generacije. U praksi se zdravstveno pravo pojavljuje kroz sustav propisa kojima su regulirane zdravstvene djelatnosti – medicinska, dentalnomedicinska, ljekarnička, medicinsko-bioke-mijska, sestrinska, fizioterapeutska i primaljska djelatnost te ostale zdravstvene djelatnosti, kao i kroz propise o pružanju zdravstvene zaštite i organiziranju zdravstvene djelatnosti. Predstavnici navedenih struka iz Hrvatske sudjelovali su na ovogodišnjem kongresu uz vodeće profesore i znanstvenike koji se bave problematikom medicinskog i zdravstvenog prava.

Zagrebački 18. svjetski kongres iz medicinskog prava otvorio je predsjednik Republike Hrvatske prof. dr. sc. Ivo Josipović u kristalnoj dvorani hotela

² Do danas, kongresi su održani u ovim gradovima: Ghent (1967.), Washington (1970.), Ghent (1973.), Manilla (1976.), Ghent (1979.), Ghent (1982.), Ghent (1985.), Prag (1988.), Ghent (1991.), Jeruzalem (1994.), Sun City (1996.), Balaton (1998.), Helsinki (2000.), Maas-tricht (2002.), Sidney (2004.), Toulouse (2006.), Peking (2008.), Zagreb (2010.). Osim toga, WAML pruža podršku nacionalnim udruženjima za medicinsko pravo te potiče organizaciju nacionalnih i regionalnih kongresa iz medicinskog prava.

³ Vidjeti više www.thewaml.com. Citirano prema članku 3. Statuta Udruge. Vidjeti i članak Amnona Carmija, *Medical law towards 21. Century*, 17. svjetski kongres medicinskog prava, Zbornik radova (CD-rom), Peking, 2008.

⁴ Informirani pristanak, ur. Turković, K. i Roksandić Vidlička, S., Sveučilište u Zagrebu, 2009.

Westin, a pozdravne riječi na otvorenju svečanosti su uputili: Milan Bandić, gradonačelnik Grada Zagreba; Ante Zvonimir Golem, dr. med., državni tajnik za zdravstvo u Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi; mr. sc. Zoran Pičuljan, državni tajnik u Ministarstvu pravosuđa; prof. dr. sc. Josip Kregar, predsjednik Kongresa; prof. dr. sc. Željko Potočnjak, dekan Pravnog fakulteta u Zagrebu;⁵ prof. dr. sc. Nada Čikeš u ime dekana Medicinskog fakulteta u Zagrebu; prof. dr. sc. Amnon Carmi, predsjednik WAML-a; mr. sc. Đula Rušinić Sunara, dr. med., potpredsjednica WAML-a; te prof. dr. sc. Ksenija Turković, predsjednica Znanstvenog odbora Kongresa.⁶

Na svečanom je otvorenju profesor Šeparović dobio i nagradu WAML-a za izniman doprinos razvoju medicinskog prava na međunarodnoj razini. Profesor Šeparović utemeljio je predmet *medicina i pravo* na Pravnom fakultetu u Zagrebu te bio aktivni sudionik svjetskih kongresa iz medicinskog prava od samog početka.

Za izlaganje na Kongresu prijavilo se 436 autora iz cijelog svijeta, a sudjelovalo ih je 400. Radovi su objavljeni na Zborniku radova (CD format⁷) a njihovi sažeci u Knjizi sažetaka.⁸ Svaka je sesija odnosno radionica imala dva voditelja, u većini slučajeva jednog iz Hrvatske⁹ i jednog iz inozemstva. Važnu ulogu na Kongresu odigralo je i pedesetak studenata volontera s Pravnog i Medicinskog fakulteta u Zagrebu, koji su pridonijeli visokoj kvaliteti i ugodnoj atmosferi na Kongresu.¹⁰ Uz znanstveni, Kongres je nudio i bogat

⁵ Dekan Potočnjak bio je jedno i član Upravnog odbora Kongresa, kojeg su članovi bili i: Morana Brkljačić Žagrović, Snježana Cerjan, Nada Čikeš, Jozo Čizmić, Ante Čović, Dubravka Finka, Radovan Fuchs, Iris Goldner Lang, Dubravka Jadro, Vlado Jukić, Hrvoje Jurić, Petar Klarić, Anita Kurtović Mišić, Ljiljana Lujanac, Josip Mađarić, Hrvoje Markovinović, Aleksandar Maršavelski, Saša Nikšić, Željko Potočnjak, Ljubomir Radovančević, Sunčana Roksandić Vidlička (tajnica Kongresa), Iva Sorta Bilajac, Zvonimir Šeparović, Dubravka Šimonović i Dragica Šimunec.

⁶ Ostali članovi Znanstvenog odbora Kongresa jesu: Roy Beran (zamjednik predsjednice), Iris Goldner Lang, Thomas Noguchi, Darko Polšek i Selma Šogorić.

⁷ Turković, K., Roksandić Vidlička, S., Maršavelski, A. (ur.), Book of Proceedings of the 18th World Congress on Medical Law, Zagreb, 2010.

⁸ Turković, K., Roksandić Vidlička, S., Maršavelski, A. (ur.), Book of Abstracts of the 18th World Congress on Medical Law, Zagreb, 2010.

⁹ Tako su sesije, odnosno radionice, vodili professor emeritus Zvonimir Šeparović, prof. dr. sc. Josip Kregar, prof. dr. sc. Ksenija Turković, prof. dr. sc. Darko Polšek (Filozofski fakultet u Zagrebu), prof. dr. sc. Iris Goldner Lang, doc. dr. sc. Saša Nikšić, doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić, doc. dr. sc. Iva Sorte Bilajac (Medicinski fakultet u Rijeci), doc. dr. sc. Morana Brkljačić Žagrović (Medicinski fakultet u Rijeci), doc. dr. sc. Ana Borovečki (Medicinski fakultet u Zagrebu), mr. sc. Jasminka Katić-Bubaš (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi), asistenti Sunčana Roksandić Vidlička (Pravni fakultet u Zagrebu), Aleksandar Maršavelski (Pravni fakultet u Zagrebu) te Ivana Zagorec (Filozofski fakultet u Zagrebu).

¹⁰ Tim studenata bio je predvođen Sergejem Vukobratovićem i Jurajem Brozovićem te Ognjenkom Manojlović i Ozrenom Kobsom.

socijalni program za sudionike, koji je uključivao upoznavanje hrvatske kulture i običaja. Gradonačelnik Milan Bandić bio je domaćin prijma sudionika u palači Dverce.

Rasprave koje su se vodile na Kongresu bile su važne ne samo za znanstvenike i stručnjake medicinskog prava već su i poticaj daljnjem razvoju medicinskog i zdravstvenog prava u Republici Hrvatskoj. Kako je jedna od glavnih tema Kongresa organizacija zdravstvenih sustava u Europi i svijetu, Kongres je ujedno bio važan i za institucije zdravstvenog sustava u Republici Hrvatskoj. Središnja nit vodilja zagrebačkog Kongresa bilo je zdravlje kao ljudsko pravo. Teme obrađene na Kongresu bile su vrlo raznolike, a pristup njihovoj obradi bio je interdisciplinaran.¹¹ Radovi su izloženi na plenarnim sesijama (predavanja u velikoj sali uz simultano prevođenje na četiri svjetska jezika), predavanjima i na radionicama (*workshops*).¹² Radionica *Zdravstveno pravo i tražitelji azila – neregistrirani migranti u Europi* organizirana je u suradnji s Europskom udrugom za zdravstveno pravo (*European Association for Health Law*), a sesije o *Mentalnom zdravlju* sa Svjetskim psihijatrijskim udruženjem (*World Psychiatry Association*).

¹¹ Detaljnije na web stranici Kongresa: www.2010wcml.com. Teme su:

1. Zdravstveno pravo i ljudska prava, neodvojiva sinergija (Reguliranje prava pacijenata kao ljudskih prava, Predstavnicu prava pacijenata, Prava i obveze pacijenata, Zdravstveno osoblje i ljudska prava, Ranjive osobe, Prava djece, Pitanja ljudskih prava u zdravstvenom pravu)
2. Zdravstveno pravo i medicinske institucije
3. Liječničke greške i odgovornost liječnika
4. Liječničke greške i institucionalna odgovornost
5. Medicinska odgovornost i zaštita
6. Informirani pristanak
7. Bioetički i pravni aspekti reproduktivne tehnologije i genetike
8. Pobačaj
9. Odluke o kraju života
10. Transplantacija organa
11. Zdravstveno pravo i medicinsko istraživanje
12. Pravna pitanja u javnom zdravstvu
13. Bioetički i pravni aspekti brige o mentalnom zdravlju
14. Pravni pristup e-zdravlju
15. Pravna pitanja vezana za farmaceutsku industriju
16. Djelatnost medicinskih sestara
17. Alternativi i komplementarni postupci (terapije)
18. Osiguranje i zdravstvena zaštita
19. Medicinsko pravo, zdravstveno pravo, bioeksologija i obrazovni aspekti
20. Alternativno rješavanje sporova

¹² *Alternative Dispute Resolution, Trends and Challenges in Nordic Health Law, Expert Testimonies, Development of Courses in Human Rights in Patient Care, Health Law and Aylum Seekers/Undocumented Migrants in Europe, Teaching Law and Health: Human Rights in patient Care, Forensics and Law, Doctors Entangled in Litigation on Medical Law*

U okviru 18. svjetskog kongresa medicine i prava, u auli Sveučilišta u Zagrebu proslavljena je i 30. obljetnica časopisa *Journal of Medicine & Law*. Tom je prigodom za novog urednika časopisa izbran dr. sc. Mohammed Watad sa Sveučilišta Zefat u Izraelu.

U kristalnoj dvorani hotela Westin održana je i prezentacija vodiča Open Society Institute iz New Yorka *Advancing Human Rights in Patient Care, a Guide to the law in seven transitional countries*.¹³

Za vrijeme Kongresa odvijali su se i mnogobrojni sastanci delegacija, od kojih bismo izdvojili sastanak izraelske delegacije pravnika, liječnika i medicinskih sestara s predstavnicima hrvatskih liječnika,¹⁴ odvjetnika (vođenih odvjetnikom Josipom Mađarićem), medicinskih sestara (Ljiljana Lujanec, pravna savjetnica Hrvatske komore medicinskih sestara, te Katarina Dugina, predsjednica Zagrebačke podružnice Hrvatske komore medicinskih sestara). Također, sastanku su prisustvovali i predstavnici Udruge pravnika u zdravstvu Hrvatske (predsjednica Snježana Cerjan, tajnik Davor Augustin te odvjetnik Petar Letica).

Na Kongresu se održalo i studentsko natjecanje. Dvadesetak studenata iz zemlje i inozemstva predstavilo je svoje radove pred žirijem u sastavu prof. dr. sc. Anne Marie Duguet, prof. dr. sc. Iris Golder Lang, asistent Oren Asman i predstavnik studenata Sergej Vukobratović. Žiri je na kraju natjecanja dodijelio tri nagrade za individualne studentske radove i jednu nagradu za grupni studentski rad, koje se sastoje od diploma, novčanog dijela te tjednih i dvotjednih stipendija za pohađanje nekog od seminara koji se održava u Centru za napredne studije (CAAS) u Dubrovniku te u Association de Recherche et de Formation en Droit Médical u Toulouseu. Studentica prava Sveučilišta u Toulouseu Ireh Otiabor Iyioha osvojila je prvo mjesto sa svojim radom *Public Health, Cultural Norms and the Criminal law: an Inconvenient Union?* Drugo je mjesto zauzela studentica Filozofskog fakulteta u Zagrebu Vjera Dujic s radom *Indicators that Affect in Vitro Fertilization in Croatia*, treće Helena Peterkova s Karlovog Sveučilišta u Pragu s radom *Withdrawal and Withholding of Medical Treatment – Czech Medical Law on Crossroad*. Četvrto je mjesto zauzela najbolja grupa u sastavu studentica Pravnog fakulteta u Zagrebu Neva Lukin, Andrea Oštrić te Vedrana Ravlić s radom *Counterfeiting of Medicines*.

Posebnu pozornost organizatori Kongresa posvetili su organiziranju završne plenarne sesije na kojoj su govorili prof. dr. sc. Henriette Roscam Abbing, Pravni fakultet Sveučilišta u Utrehtu, prof. dr. sc. Herman Nys, Sveučilište Leuven, prof. dr. sc. Amnon Carmi, donedavni predsjednik WAML-a, i prof. dr. sc. Ksenija Turković na temu: Izgradnja i održavanje zdravstvenog sustava koji štiti ljudska prava (*Building and Maintaining Human Rights Friendly*

¹³ Autori Beletski, Leo, Byrne, Iain, Cohen, Jonathan, Ezer, Tamar, Overall, Judith.

¹⁴ Posjet KBC-u Rebro.

Health System). Cilj sesije bio je raspraviti o nužnim pretpostavkama za efikasnu zaštitu ljudskih prava u zdravstvenom sustavu. Iz njihovih izlaganja, kao i iz zanimljive rasprave koja je nakon toga uslijedila, više puta bila je istaknuta potreba uvođenja i razvijanja alternativnih metoda rješavanja sporova u zdravstvenom sustavu. Ujedno je razmatrano i po kojem standardu liječnici trebaju postupati prilikom pružanja liječničkih usluga. Naime, Europski sud pravde u odluci *Geraets-Smiths i Peerbooms*¹⁵ smatrao je da se liječnički zahvat treba utvrđivati prema profesionalnim pravilima struke prema "stanju međunarodne medicinske znanosti i medicinskim standardima prihvaćenim na internacionalnom nivou". No, postoji li stvarno takav standard i je li moguće da ga se jednako pridržavaju svi liječnici, oni u razvijenim i oni u manje razvijenim državama odnosno sredinama? Na plenarnom zasjedanju profesor Nys je istaknuo kako se protivi takvom shvaćanju. Bit će zanimljivo pratiti hoće li Europski sud i u budućnosti zauzimati takvo stajalište.

Zagrebački Kongres ostat će upamćen i po izboru novog predsjednika WAML-a. Naime, prof. dr. sc. Amnona Carmija na toj je funkciji zamijenio prof. dr. sc. Thomas Noguchi. Profesor Noguchi istaknuti je forenzičar i profesor patologije na UCLA te je služio kao dugogodišnji šef forenzične medicine u uredu državnog odvjetnika Los Angelesa. Kao novi predsjednik WAML-a profesor Noguchi bio je i posljednji govornik na Kongresu te je u svom izlaganju govorio o prošlosti i budućnosti WAML-a, pri čemu je istaknuo da će nastojati u narednim godinama staviti naglasak na organizaciju edukativnih programa iz medicinskog prava.

Na završnoj svečanosti brazilska delegacija najavila je sljedeći 19. svjetski kongres iz medicinskog prava, koji će se održati od 9. do 13. kolovoza 2012. u gradu Maceió. Na sastanku Upravnog odbora WAML-a u Zagrebu glasanjem je donesena odluka da će 2014. godine domaćin Kongresa biti Indonezija.

Kako iz tolikog broja izlaganja i rasprava nije moguće pobliže prikazati sve teme, ograničit ćemo se na kratak prikaz tema koje se tiču medicinskog kaznenog prava: odgovornost za liječničku grešku, liječnička zlouporaba, informirani pristanak, pravni aspekti reproduktivne tehnologije i genetike (osobito aktualno zbog našeg Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji), pobačaj, odluke o kraju života, transplantacija organa, pravni aspekti brige o duševnom zdravlju, položaj sudskih vještaka i alternativno rješavanje sporova.

Među brojim stručnjacima, uglavnom okupljenima u Europskoj udruzi za zdravstveno pravo (European Association of Health Law, EAHL) i WAML-u, u posljednje vrijeme uvriježio se pojam *health law*, odnosno zdravstveno pravo, kao pojam koji objedinjuje sve gore navedene teme. Osim pojma *health*

¹⁵ Spojeni slučaj br. C-157/99 (*Geraets-Smits v. Stichting Ziekenfonds VGZ i Peerbooms v. Stichting CZ Groep Zorgverzekeringe*). Odluka od 12. srpnja 2001.

law, pojedini predstavnici svjetskog udruženja koriste se i pojmom bioleksologije (*biolexology*).¹⁶ No WAML nije uložio dovoljno truda da se postigne suglasnost oko definiranja pojma medicinskog odnosno zdravstvenog prava. Jedan je od razloga i taj što se predstavnici različitih država ne smatraju "ovlaštenim predstavnicima" svojih država da donesu takav zaključak, a sama udruga osnovana je s ciljem "osiguranja stalne povezanosti između zainteresiranih za medicinskopravne probleme i radi promoviranja izučavanja medicinskog prava na svjetskoj razini."¹⁷ I na zagrebačkom Kongresu održana je posebna sesija pod naslovom *Obrazovni aspekti, Bioleksologija i Medicinsko pravo*. Prof. dr. Carmi bio je aktivni sudionik i ove sesije. Svojim se radom *Lost in translation? Relevance of Scientific Terms in Shaping Contemporary Medical law*, posebno istaknula prof. dr. sc. Judit Sandor. Ona je ujedno predstavila aktivnosti i rad CEU-a iz Budimpešte na polju razvoja zdravstvenog prava.¹⁸

Alternativnim metodama rješavanja sporova u medicini bilo je posvećeno dosta pozornosti.¹⁹ Gotovo da ne postoji područje u kojem je prisutna takva potreba za razvojem i primjenom alternativnih metoda i tehnika rješavanja sporova i postupaka kao što je zdravstveni sektor.²⁰ Uvođenje alternativnog rješavanja sporova može zasigurno osigurati potrebnu infrastrukturu za evoluciju kulture pružanja i korištenja zdravstvenih usluga,²¹ posebice u područjima kao što su sigurnost pacijenta, klinički zdrav okoliš, manjak radne snage, bioetika, tehnički napredak u pružanju zdravstvenih usluga, hitna medicinska pomoć, pristup i ostvarenje zdravstvenih usluga, posebice pra-

¹⁶ *Biolexology is expected to deal with legal implications concerning the health and life of human beings and human institutions, including rights, duties and authorities. Biolexology constitutes a systematized knowledge base that includes the principles of the relevant legal field. Biolexology deals with a comprehensive aggregation of sources, turning them into one piece of law. It may comprise different trends, tendencies or views, which may be similar or contrasting each other, but all sharing the same ingredients of structure, language, development and system, Carmi, A., Medical law toward 21. Century, Book of proceedings, 17. World Congress on medical law, Peking, Kina, listopad 2008.*

¹⁷ Vidjeti Nys, Herman, *Medical law and health law: from co-existence to symbiosis?*, *International Digest of health legislation* 49(1998), 1-13., str. 2.

¹⁸ Aktivnosti Centra za etiku i pravo u biomedicini, Central European University, od kojih se posebice ističe istraživanje o genetskim biobankama.

¹⁹ Osim u završnoj plenarnoj sesiji bila je održana i posebna radionica pod naslovom *Alternative Dispute resolution* s govornicima: Alfonso Lopez de la Osa, Alexandra Weber (rad s Vesnom Kovačević-Fras i Branimirom Tuškanom), Ksenija Tuković, Sunčana Roksandić Vidlička, Kate Ettinger, Marie-Nöelle Derése te John D. Blum. Radionica je trajala dva sata duže od predviđenog termina.

²⁰ Vidjeti članak *Recommendation on alternative dispute resolution in medical liability in Council of Europe member states*, Turković, K., Roksandić Vidlička, S. i Maršavelski, A., *Book of proceedings*, 18. World congress on medical law, Zagreb, 2010.

²¹ Vidjeti i <http://www.decision1.net/id7.html>

va na reprodukciju. Što se tiče zemalja Vijeća Europe, naročito onih koje su članovi Europske unije, mirenje, odnosno alternativno rješavanje sporova postaje sve više primjenjivana tehnika u svim segmentima pružanja usluga. Tzv. Bolkensteinova direktiva²² EU u člancima 26. i 27. jasno propisuje kako izvansudsko rješavanje sporova mora biti dostupno i transparentno za korisnike.²³ Budući da alternativne metode omogućuju pacijentima da slučajeve neželjenog ishoda prijavljuju i rješavaju bez sudjelovanja policije, državnog odvjetništva i sudova, stvaraju opuštenije okruženje za otkrivanje kao i za rješavanje slučajeva medicinske pogreške ili drugih povreda pružatelja zdravstvenih usluga. Također, dugotrajni i skupi sudski postupci često obeshrabruju pacijente da prijavljuju slučajeve. Međutim, prijavljivanje i rješavanje neželjenih događaja od neizmjerne je važnosti kako bi se izbjeglo njihovo ponavljanje ako se mogu spriječiti (*preventable adverse events*). Također, liječnik koji je učinio pogrešku ili kojemu se neželjeni događaj dogodio nakon razrade slučaja kroz alternativno rješavanje spora lakše bi mogao takav događaj izbjeći u budućnosti. Nadalje, otkrivanje takvih neželjenih događaja spriječilo bi pogreške i drugih pružatelja zdravstvenih usluga. Osim toga, otkrivanje pogrešaka pomaže da se uspostavi bolji kontrolni mehanizam u zdravstvenom sustavu.²⁴ Vrijedan izvor informacija o mogućim načinima da se izbjegnju pogreške u liječenju bila bi baza podataka o neželjenim događajima. Stoga izazov suočavanja s pogreškama u medicini zahtijeva i temeljito preispitivanje trenutno dostupnog pravnog mehanizma za rješavanje povreda u zdravstvu. Međutim, čak i ako se stranke koriste nekim alternativnim tehnikama rješavanja sporova u zdravstvu, njihov pristup sudu, kako je opisano u članku 6. Europske konvencije o ljudskim pravima, ne bi smio biti doveden u pitanje²⁵ te za najteža kršenja mora biti predviđena i kaznena odgovornost. Ipak, poznato je da su i u kaznenom postupku sve raširenije tendencije koje imaju cilj da se pod određenim uvjetima cijeli kazneni postupak ne provodi,

²² Service Directive 2006/123/EC

²³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0036:0068:en:PDF>. *Member States shall, in cooperation with the Commission, take accompanying measures to encourage professional bodies, as well as chambers of commerce and craft associations and consumer associations, in their territory to cooperate at Community level in order to promote the quality of service provision, especially by making it easier to assess the competence of a provider* (čl. 26. st. 3. Direktive) *te Member States shall take the general measures necessary to ensure that providers who are subject to a code of conduct, or are members of a trade association or professional body, which provides for recourse to a non-judicial means of dispute settlement inform the recipient thereof and mention that fact in any document which presents their services in detail, specifying how to access detailed information on the characteristics of, and conditions for, the use of such a mechanism* (čl. 27. st. 4. Direktive).

²⁴ Vidjeti i članak Mjertan, S., Osvrt na zakon o kvaliteti zdravstvene zaštite s praktičnom primjenom, Zbornik 1. kongresa pravnika u zdravstvu, 2008., str. 113-136.

²⁵ Članak 6. Konvencije.

već da se kroz nagodbu državnog odvjetnika i počinitelja (u ovom slučaju zdravstvenog djelatnika) primijeni odgovarajuća sankcija, uz mogućnost da žrtva (pacijent) i u tom postupku ostvari određena prava (npr. pravo na naknadu štete). Asistenti Sunčana Roksandić Vidlička i Aleksandar Maršavelski održali su izlaganje upravo na tu temu u okviru radionice o alternativnom rješavanju sporova.

Važnost sudskih vještaka medicinske struke bila je posebno naglašena u jednoj od najposjećenijih radionica koju su vodili Johnatan Davies i Roy Beran. Naime, problem koji su iznijeli brojni sudionici²⁶ bio je zajednički bez obzira na to kojem pravnom sustavu država pripada, a to je kako biti siguran da je izabrani sudski vještak upravo stručnjak koji se traži u svakom pojedinom slučaju te kako osigurati nepristranost sudskih vještaka medicinske struke. Posebni izvještaj dali su predstavnici Izraela, Turske, SAD-a te Australije.

Informiranom pristanku, kao i na prošlogodišnjim kongresima, posvećena je velika pozornost. Raprava koja nije nikada u potpunosti riješena uključuje pitanje prava na smrt,²⁷ izbor između prava na autonomiju i paternalističkog pristupa liječenju. Govorilo se i o pristanku na liječenje pacijenata bez poslovne sposobnosti.²⁸ Posebno zanimljivo predavanje imao je i prof. dr. sc. Abdalah Adlan²⁹ - to je predavanje izazvalo veliku raspravu. Naime, profesor Adlan je na vlastitom primjeru pokušao pokazati da je u konačnici bitnija pružena zdravstvena usluga i izlječenje te je naglasio da primjena informiranog pristanka ovisi o različitim kulturama gdje se liječenje odvija. Doc. dr. Ana Borovečki govorila je o informiranom pristanku u medicinskom istraživanju, i to za korištenje već arhiviranim te prethodno prikupljenim materijalom.³⁰ Prof. dr. sc. Hajrja Mujović Zornić također je svoj rad posvetila informiranom pristanku, ali u kontekstu posebno osjetljivog položaja psihijatrijskih pacijenata.

Prof. dr. sc. Darko Polšek održao je izlaganje na sesiji pri otvaranju Kongresa o principalizmu i refleksivnom ekvilibriju u bioetici. Govorio je o tome da su neki znanstvenici (Clouser, Gert, Green, Hoffmaster, Jonsen, Toulmin) pokušali pobiti vrijednost principalizma u bioetici koju zastupaju Beauchamp i Childress te su nastojali dokazati kako principalizmu nedostaje "teorije" te

²⁶ Johnatan Davies, Baris Ernan, Roy Beran, Lieven Wostyn, Ram Noam, Patricia Brennan, Richard Wilbur te David Chanan.

²⁷ Zapaženo predavanje imala je i Morana Brkljačić Žagrović (koautorica s Ivom Sorte Bilajac te Tomislavom Čengićem) na temu Medical secret and informed consent – *Conditio sine qua non* of the Respect for Patients rights in Palliative Medicine.

²⁸ Ivana Milas Klarić, Consent by adults, without legal capacity to medical procedures.

²⁹ Informed Consent between legal affairs, ethical principles and relaiity in Saudi Arabia - Empirica land theoretical approach for better understanding the practice.

³⁰ Ana Borovečki, Vlasta Bradamante, Dubravka Šimonović, Sanja Babić-Bosanac, Should Informed consent be sought for reseach on archived material or previously collected research data?

da se “uzlazni” pristup čini izvodljivijim i opravdanim. Autor je u svome izlaganju iznosio argumente koji podupiru gledište kako je principalizam i dalje najbolja bioetička teorija.

Kaznenoj odgovornosti liječnika te utvrđenju građanske odgovornosti bila su posvećena mnoga predavanja, s time da su pitanja iz građanske odgovornosti bila više zastupljena. U sesiji o kaznenoj odgovornosti liječnika rumunjski predstavnici izvijestili su delegate o promjenama u svome kaznenom zakonodavstvu vezanim uz kaznena djela protiv zdravlja ljudi te o kaznenom djelu protupravnog prekida trudnoće.³¹ Također, ti su predstavnici izvijestili o novim zakonodavnim promjenama vezanim uz utvrđenje disciplinske odgovornosti liječnika³² pri strukovnim udruženjima. Španjolski su predstavnici naglasili važnost korištenja protokolom postupanja prilikom dokazivanja je li liječnik postupio nesavjesno te je li kazneno odgovoran.³³ Naravno, protokoli se mogu koristiti u slučajevima ako su doneseni i postoje u svakoj pojedinoj bolnici, dok se u situacijama kada ih nema, ili ako ih počinitelj nije slijedio, mora utvrđivati što se smatra pravilima struke prilikom poduzimanja određenog medicinskog zahvata. Odvjetnik Josip Mađarić aktivno se uključio u rad ove sesije te je uz ostale hrvatske predstavnike sudjelovao u razmjeni mišljenja o ustrojstvu kaznene odgovornosti liječnika te njezinoj razlici od disciplinske i prekršajne odgovornosti.³⁴ Ni u ovoj sesiji, kao što je bilo i u sesijama o građanskoj odgovornosti liječnika, nije bilo izbjegnuto pitanje alternativnog uvođenja rješavanja sporova u zdravstvu tako da bi samo teška kršenja medicinskih pravila bila ostavljena kaznenom pravu i utvrđenju kaznene odgovornosti. Velik doprinos ovoj diskusiji dali su Aleksandra Weber i Alfonso de la Osa. Francuski predstavnik Jérôme Bernard govorio je o položaju trećih kao zainteresiranih osoba u kaznenom sustavu. I u ovoj se sesiji vidjelo da su sva pravna pitanja medicinskog prava međusobno povezana (npr. informirani pristanak, organizacija zdravstva, kaznena odgovornost, građanska odgovornost te alternativno rješavanje sporova u zdravstvu). Što se tiče pak utvrđenja građanske odgovornosti, zapaženo izlaganje imali su hrvatski predstavnici doc. dr. sc. Saša Nikšić³⁵ o utvrđenju protupravnosti postupanja liječnika te Sanja Jakopčić Car o građanskim sudskim sporovima u KB-u Sestre milosrdnice.³⁶ Jakopčić Car je istaknula važnost osiguranja za štetne događaje u

³¹ Liana Ples, Aniasorin Paun, Iona Popescu, Impact of the recent changes of the criminal code concernig fetal injuries on the medical practice.

³² Sorin Apun.

³³ Virgilio Rodrigues Vasquez i Marta Garcia Mosquera, Medial protocols and criminal law – The legal value of clinical protocols in the determination of the doctors criminally liability.

³⁴ Vidjeti i predavanje Lieven Wostyn, Some aspects of european sources of law and their impact on national disciplinary law.

³⁵ Wrongfulness and Medical liability.

³⁶ Lawsuits concerning.

medicini te izrazila bojazan zbog sve češćeg korištenja defenzivnom medicinom u liječenju i sve manjeg broja specijaliziranih u rizičnim strukama kao što je kirurgija i ginekologija.

Pitanja eutanazije³⁷ i sudjelovanja u samoubojstvu³⁸ bila su također raspravljana na brojnim sesijama. Trenutačno je u šest država zakonom dopušteno sudjelovanje druge osobe u samoubojstvu i to u Nizozemskoj, Luksemburgu, Švicarskoj te saveznom državama SAD-a Oregonu, Washingtonu i Montani. Kada se usporede zakonska rješenja u tim državama, očito je da su Nizozemska, Luksemburg, Oregon, Washington i Montana izabrali medicinski pristup (tzv. medicinski model), a Švicarska je izabrala za dopušteno sudjelovanje u samoubojstvu pristup koji nije medicinski (tzv. nemedicinski model). Razlika između navedenih dvaju modela uglavnom se tiče sljedećih dvaju uvjeta: uvjeta glede stanja mentalne sposobnosti osobe koja pomaže pri samoubojstvu te zdravstvenog stanja osobe koja čini samoubojstvo. Dublji uvid u zakonodavstvo zemalja koji depenaliziraju sudjelovanje u samoubojstvu pokazuje da su razlike u navedena dva sustava manje nego što se isprva mislilo. No bez obzira na model, može se zaključiti da je uloga liječnika nezamjenjiva i prijeko potrebna te da je određeno zdravstveno stanje potrebno kako bi se utvrdio objektivan i jasan kriterij za slučaj kada je sudjelovanje u samoubojstvu dopušteno.

Pravnim aspektima brige o duševnom zdravlju bile su posvećene dvije sesije u suorganizaciji sa Svjetskim psihijatrijskim udruženjem. Teško je izdvojiti radove jer su svi upozoravali na problematiku postupanja s nebrojivim i smanjivo ubrojivim pacijentima, odnosno s pacijentima koji imaju duševne smetnje, a nalaze se na psihijatrijskom liječenju.³⁹ Pitanje koje je neprekidno bilo prisutno za vrijeme trajanja tih sesija jest govore li psihijatri i suci odnosno pravnici i medicinari istim jezikom u postupcima za oduzimanje poslovne sposobnosti te pri utvrđenju postojanja opasnog stanja kod pacijenata s duševnim smetnjama u kaznenim postupcima.⁴⁰ Asistent Zoran Burić na Kongresu je prezentirao istraživanje o položaju nebrojivih pacijenata u postupku prisilnog smještaja koje je tijekom 2007. i 2008. godine provela Katedra za kazneno procesno pravo, kao partner u CARD projektu *Bridging the Gap: Civil Society Promoting Access to Justice for People with Mental Disabilities*

³⁷ Npr. Sylvie Tack: Can hospitals prohibit euthanasia? An analysis from a european human rights perspective.

³⁸ Npr. Evelin Delbeke; The way assisted suicide is legalised: Balancing a medical framework against a demedicalised model.

³⁹ Vidjeti npr. Mariana Pinto da Costa, Maria Jose Carneiro de Sousa, Jose Pinto da Costa: Rights of mental patients - Compulsory internment in Portugal, Itay Shuv-Ami: The ethical implication of the Definiton of mental illness on the practice of involuntary treatment.

⁴⁰ Vidjeti posebice izlaganje dr. Samuela Wolfmana: Involuntary Psychiatric Admittance: Difference between medical nad judicial views regarding dangerousness.

in Croatia. Zaključio je da je stvarni položaj osoba s duševnim smetnjama nezadovoljavajući te ne odgovora međunarodnim standardima i zagarrantiranim im pravima Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Oren Asman sa Sveučilišta u Haifi imao je zanimljivo predavanje o tretmanu pacijenata s duševnim smetnjama pri različitim vjerskim sudovima u Izraelu.⁴¹ Kako autor još istražuje, bit će zanimljivo vidjeti konačno izvješće na sljedećem, 19. svjetskom kongresu. Vjerski sudovi u Izraelu dio su pravnog sustava i u određenim im je pitanjima ostavljena autonomnost. Asman se posebice bavio pitanjima priznanja nalaza i mišljenja sudskih vještaka u tim postupcima.

Zakonska regulacija pobačaja u mnogim zemljama još je uvijek goruće pitanje, jer mnoge još uvijek nisu legalizirale pobačaj ni pod najstrožim uvjetima. Primjer takve države je Irska, gdje je pobačaj zabranjen, osim u iznimnom slučaju kada je život majke ugrožen (što je zapravo slučaj krajnje nužde). O toj problematici govorila je Brenda Daly s Dublinskog sveučilišta, pri čemu se osvrnula na novije predmete Europskog suda za ljudska prava: *Alicja Tysiac v. Poljska* (App. no. 5410/03) i *A, B i C v. Irska* (App. No. 25579/05).

Transplantacija organa trenutačno je jedna od najvažnijih tema na međunarodnoj razini. Više o iskustvima i problemima u pojedinim državama odnosno brojnosti "transplantacijskih turista" iz razvijenih država bilo je govora i u izvješću Komisije koja je pripremila Istanbulsku deklaraciju o trgovini organima i transplantacijskom turizmu iz 2008. godine.⁴² Na temelju Istanbulske deklaracije, Japan je donio novi Zakon o presađivanju dijelova ljudskog tijela, koji je sudionicima Zagrebačkog kongresa predstavio Takeshi Miyashita.⁴³ Konvencijom o ljudskim pravima i biomedicini te njenim Dodatnim protokolom u vezi s presađivanjem organa i tkiva ljudskog podrijetla zabranjeno je posredovanje i primanje nagrade ili zarade za davanje dijelova svoga tijela, kao i primanje nakande za davanje dijelova tuđeg tijela. Naime, u Dodatnom protokolu Konvencije o ljudskim pravima i biomedicini jasno se navodi da⁴⁴ ljudsko tijelo i njegovi dijelovi ne smiju, kao takvi, biti izvor novčane ili slične dobiti.⁴⁵ Vezano za primanje nakade, zapažen je bio rad prof. dr. sc. Joepa Hubbena *Liver donors no longer foot the bill: Compensation for medical costs and loss of income*. Hubben je istaknuo novine u Nizozemskoj vezane za plaćanje naknada živim darivateljima za izgublenu zaradu ili bilo kojih drugih opravdanih troškova uzrokovanih uzimanjem ili vezane uz po-

⁴¹ Oren Asman, Mental competency in Rabbinical and Shar'i court in Izrael.

⁴² The implications of Istanbul Declaration on organ trafficking and transplantation tourism, Delmonico, F.L., <http://journals.lww.com/co-transplantation/Fulltext/2009/04000>

⁴³ Takeshi Miyashita: Revised Organ Transplantation Act in Japan.

⁴⁴ Članak 21.

⁴⁵ Navedena odredba ne sprječava plaćanja koja ne predstavljaju novčanu dobit ili usporedivu pogodnost koje su primjerice navedene u stavku 1. članka 21. Dodatnog protokola Konvencije.

trebne zdravstvene preglede živih darivatelja. U Nizozemskoj je za navedene slučajeve određen maksimum iznosa na koji darivatelj ima pravo. Na sesiji je nove izmjene Zakona o presađivanju dijelova ljudskog tijela predstavila i Lieven Wostyn⁴⁶ (Belgija).

Osim navedenih tema, sudionici su raspravljali i o pravima djece, pravima i obvezama pacijenata, zdravstvenom osoblju i ljudskim pravima, ranjivim osobama, zdravstvenom pravu i medicinskim institucijama, liječničkim pogreškama i institucionalnoj odgovornosti, zdravstvenom pravu i medicinskim istraživanjima, pravnim pitanjima u javnom zdravstvu, bioetičkim aspektima brige o mentalnom zdravlju, pravnom pristupu e-zdravlju, regulaciji farmaceutske industrije, djelatnosti medicinskih sestara, alternativnim i komplementarnim postupcima (terapijama) te osiguranju i zdravstvenoj zaštiti.

Kongres je svim sudionicima bio izvrsna prilika za stručno i znanstveno usavršavanje, kao i za razmjenu znanja, iskustava i mišljenja na svjetskoj razini. Otvorio je put novim istraživanjima i sve intenzivnijoj međunarodnoj suradnji. Sa sigurnošću možemo tvrditi da će sudionici zagrebačkog Kongresa s optimizmom očekivati sljedeći svjetski kongres iz medicinskog prava, a u međuvremenu prenijeti stečeno znanje te ga primijeniti u matičnim državama.

⁴⁶ The Act of the 13th of June 1986 on Organ Removal and Transplantation in Belgium.

